

Naiste varjupaikade töötajate ja koostööpartnerite koolitus

28-29.08.2013

Andres Sild

Psühhaater-psühhoterapeut

www.morenokeskus.ee

Vägivald on iga tegu, mis on suunatud teise isiku vastu, kui see:

- teeb haiget
- vigastab
- solvab isikut
- paneb teda tegutsema viisil, mida ta ei taha teha.

Kas kõik inimesed on vägivallatsejad?

Peame eristama:

- Võimu tarvitamine / kasutamine.
- Võimu kuritarvitamine.
- Vägivald.
- Peretüli vs. Pervägivald.

Viha vs. agressioon

- Viha on emotsioon, mitte tegu.
- Vallandub hirmu, pettumuse, frustratsioonile või alandamise tunde tõttu.
- Üks neljast põhiemotsioonist koos rõõmu, kurbuse ja hirmuga.
- Viha on vahel oluline enesekaitset ja enese eest seismisel.

Agressioon on:

- Termin vägivaldtegevuse ja ka emotsiooni kohta.
- Vastus frustratsioonile.
- Saavutusvajadustega seotud energia.
- Vajadus teistele haiget teha, karistada, solvata.
- Nii bioloogiliselt päritud, kui ka sotsiaalselt õpitud – seda võib vallandada ärevus, omab ärevusele sarnaseid tunnuseid.

Vägivald ja viha

- Kas vägivaldsed inimesed on vihasemad kui teised? - Ei
- Oluline on hoopis see, kui hästi on inimene oma vihaga ühenduses, mitte viha hulk.
- Vägivald ja vihaga tegelemine: ole oma emotsioonidega paremas kontaktis. Väljenda oma tundeid sõnadega, sellega hoiad ära ohtlikud teod.

Lähisuhtevägivalda vormid

- Füüsiline vägivald: füüsiline kontakt, relvad jm.
- Psühholoogiline vägivald: otsesed ja kaudsed ähvardused, alandamine, patoloogiline armukadedus, kontrolliv käitumine, isoleerimine
- Materiaalne vägivald: akende, uste, mööbli lõhkumine, asjade viskamine.
- Seksuaalne vägivald: seksuaalsest ahistamisest sõnaliselt kuni vägistamiseni.
- Latentne vägivald: varasem sündmus mõjutab.

LSV eripära:

- sooline
- süstemaatiline
- kompleksne
- eesmärgiga kontrollida
- õpitud käitumine

LSV

Vägivallatseja kasutab sundiva kontrolli mudelit.

Süsteemaatilise vägivalda eripära

- Korduv vägivald või sellega ähvardamine hoiab ohvri soovitud seisundis, vahel pikki aastaid ja aastakümneid.
- Algselt järgneb igale vägivaldaaktile andeks palumine, "mesinädalad" ja uus lootus.
- Ohvril on väga raske kujunenud süsteemist välja tulla.

LSV

- Vägivaldne ja kontrolliv käitumine ei ole seotud vägivaldsete **tundemaailmaga**.
- Vägivald on peidus **mõtlemises**.
- Ta teab, mida peate mõtlema ja püüab teid panna kahtlema iseenda taju ja uskumustes.
- Psüühiline ja füüsiline vägivald on sarnased.
- Vägivaldne inimene suudab teise "endast välja viia" jätab ümbitsevatele mulje, et hoopis ohver on vägivaldne.

LSV Põhiseisukohad

- Võrdsus meeste ja naiste vahel.
- Ründaja on vastutav oma tegude eest.
- Vägivald on alati ohtlik ja purustav.
- Vägivald ei ole "pime" aga ka haigus.
- Vägivald peres on ka vägivald laste suhtes.
- Vägivald tekitab jõuetust ja on samas ka püüde jõuetust vähendada, kehtestada võim.

LSV on teadlik käitumine

- Vägivallatseja käitumine on valdavalt teadlik – ta käitub pigem tahtlikult, mitte juhuslikult või kontrolli kaotades, kuid tema tegutsemise aluseks olev mõtlemine on üldiselt mitteteadlik.
- Kaitsed: eitamine, süüdistamine, vähendamine, ettekäändeks emotsioonid jne.

- WHO andmetel enam kui 35 riigist vähemalt $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ naistest on kogenud vägivalda oma partneri poolt.
- 50-70% naiste tapmistest on toime pandud nende partneri poolt.
- Vägivald ägeneb raseduse ajal, vägivallatseja lööb naist just kõhtu.

Vägivald on tark ja tulemuslik

- See ei ole vaimuhaigus, kontrolli kaotamine, impulsiivne tegutsemine või isiksushäire.
- Vägivald sisaldab planeerimist, kontrolli, valikuid ja kaalutlemist.
- Aitab saada staatuse, hüved, austust.
- Lõpetab arutelud.

Vägivald annab:

- Jõu ja kontrolli
- Eneseväärtuse tunde
- Pingemaanduse, emotsioonide väljajelamise
- Erutust, kättemaksu
- Aitab lahti saada ohvri rollist
- Kaitseb ärevuse, ebakindluse, jõuetuse eest
- "Austust"
- Olukorra lahendamise

Vägivalda säilitab:

- Õigustamine (ta oli selle ära teeninud).
- Välistamine (ma ei joo enam kunagi niimoodi).
- Eitamine (ei, ma pole teda solvanud).
- Vähendamine (vaid väike sõnelus).
- Tükeldamine (seda on vaid paaril korral olnud).

Ohutegurid

1. Alkoholi/ainete tarvitamine.
2. Madal enesehinnang, ebakindlus.
3. Depressioon.
4. 2/3 kordab aasta jooksul.
5. Vägivald kordub uutes suhetes.
6. Vägivaldsus ka laste suhtes.
7. Vägivaldsus päritoluperes.
8. Stress? (seos tõestamata).
9. Karistus/vangistus ei vähenda vägivaldust.

Vägivald ja vastutus

- Vägivald on alati selle kasutaja vastutus.
- Ohvri süüdistamine on tavaline.
- Kas riietus (miniseelik, avar dekoltee) on põhjus ahistamiseks?

Vägivaldne mentaliteet (1)

1. Ta on kontrolliv.
2. Ta tunneb end privilegeerituna.
3. Pöörab asjade tähenduse ümber.
4. On oma partneri suhtes lugupidamatu ja peab end temast paremaks.
5. Segab omavahel ära armastuse/läheduse ja vägivald.

Vägivaldne mentaliteet (2)

6. On manipulatiivne.
7. Pingutab selle nimel, et jätta avalikkuses hea mulje.
8. Tunneb end õigustatuna.
9. Eitab ja vähendab oma vägivaldset käitumist.
10. On tugeva omaditundega.

Vägivallatseja muutuseks on vajalik:

1. Tagajärjed.
2. Harimine.
3. Vastandamine.
4. Vastutuse võtmine.

Mis peab muutma?

1. Vägivallatseja peab tunnistama kogu tööde füüsilise ja psühholoogilise vägivalda kohta, mida ta on oma partneri ja laste suhtes tarvitanud.
2. Vägivallatseja peab mõistma, et tema käitumine on lubamatu.
3. Ta peab tunnistama et vägivaldne käitumine oli tema enda valik.
4. Ta peab tunnistama kahju, mida ta on tekitanud ja seda kahetsema.

5. Peab suutma näha oma kontrolliva käitumise ja privilegeeritud hoiakute mudelit.
6. Peab omandama lugupidava käitumise ja hoiakud.
7. Peab ümber hindama oma moonutatud nägemuse partnerist.
8. Peab oma teod nii lühikeses kui pikas perspektiivis hüvitama.
9. Peab tunnistama tagajärgi mida tema teod kaasa toovad tema enda jaoks.

10. Peab tegema kindla otsuse vägivaldset käitumist mitte korrata.
11. Peab mõistma et muutumine on pikaajaline (vahel elukestev) protsess.
12. Vägivallatseja peab olema valmis vastutama.

P.S Vihaga toimetulemise programmid ei ole perevägivaldsetele meestele sobiv koht.

Vägivaldse süsteemi 3 rolli

- **Vägivallatseja**
- **Ohver**
- **Puuduv täiskasvanu**

Kellest saab ohver?

- Kas ohver teeb midagi valesti?
- Kas on teatud "tüüpilisi" ohvreid?
- Mis aitab ohvril olukorrast välja tulla?
- Mis aitab ohvri rollist välja tulla?

Millised märgid viitavad vägivalda ohvrile?

Äge füüsiline kahjustus: sinikad, marrastused, löike- ja põletushaavad, kuulmis- ja nägemislangus, luumurrud, aju jm. sisemised verejooksud.

Kroonilised somaatilised kaebused: kroonilised valud: pea, kõhu, alakõhu piirkonnas. Lihavalud, unehäired, söömishäired.

Alkoholi kuritarvitamine, sagedasem suitsetamine, 5 x rohkem suitsiidkatseid.

Vaimse tervise probleemid:

- Hirm, ärevus, depressioon (iga kolmas), söömishäired, seksuaalhäired, PTSD.
- Vägistamine on PTSD peamine põhjus.
- 40% ohvritest kogevad seksuaalvägivalda.
- Tekib tunne, et maailm on ebaturvaline.
- Tugev uskumus enda vastutusest vägivaldaakti eest.
- Flashbackid, dissotsiatsioon, ebareaalsustunne jne.

Hoiakud miks asjad ei muutu?

- Pere on vaja koos hoida
- Korralik inimene teeb nii
- Ma ei taha olla ebaõnnestunud
- Ma ei saa üks hakkama
- Mind ei taha enam keegi
- Ma pean saama hakkama, sest...

Miks naine ei lahku?

- Hirm
- Eitamine – “kõik on ju hästi”.
- Süütunne – laste osas, et “lasin” sel juhtuda jne.
- Häbi – mis teised mõtlevad.
- Optimism
- Armastus
- Kurnatus, abituse tunne
- Madal enesehinnang

Strateegilised kokkulepped LSV kohtlemisel professionaalide poolt.

- Abi andmiseks ja vastuvõtmiseks vajalikud sammud.
- Muutuse eeltingimused: ohvri jaoks ja vägivalatseja jaoks.
- Ohvri mõistmine ja temaga töötamine.
- Hoiakud, mis takistavad muutuste toimumist.

Mida teha? Töö etapid

1. Turvalisus. Vägivald ja oht vägivaldale peab lõppema.

2. Süütunded paika.

3. Jõustamine.

Kuidas ohvrit aidata?

- Avalda oma muret ja hoolimist.
- Kinnita oma valmisolekut aidata.

Mis tavaliselt ei aita: Otsene nõuanne, Veenmine, analüüsimine või tõlgendamine, kritiseerimine, jutlustamine või moraliseerimine.

Töö aluseks on turvalisus.

- Ka vägivaldses suhtes on olnud hetki, kus inimene on suutnud vägivalda tõrjuda. Vägivalla-lugu on läbi põimunud sellest välja tuleku looga. Siin on peidus ka lahendused.
- Pigem uurime “milline on sinu jaoks hea elu?”, mitte lihtsalt “loobu vägivallast!”

Muutuse protsess – vastutus on kliendil, tema valib kas ja millal.

1. Tõsta inimese enesehinnangut.
2. Lisa püsivuse ja toimetuleku tunnet.
3. Kasvata teadlikkust vastuoludest (tegevus vs. olulised eesmärgid ja soovid). Luba pöörata otsuseid.
4. Suuna klient tegevuste muutusele, et vähendada vastuolusid.
5. Selgita tema otsustamise mehhanism.

Positiivsed alternatiivid vägivaldale

- Oma õiguste eest seismine.
- Interventsioon ehk sekkumine.
- Enese eristamine, selge minapilt.
- Enesekaitse.

Vägivallatseja lapsevanemana

- Partneri suhtes toime pandud vägivald on vägivald ka laste suhtes.

Iseloomulikud jooned

Vägivallatsejate kasvatusstiil põhineb hoiakutel, tajusüsteemidel ja käitumismudelitel:

Kontroll (otsuste pealesurumine, lastekasvatavaldlused, seks, majandus, raha, sots. suhtlemine).

Privileegerituse tunne – nõudmised.

Üleolek, omanditunne, manipuleerimine, vastuolulisus, eitamine, tühistamine.

Võimust lähtuv lastekasvatus

- Autoritaarsus – tingimusteta allumine.
- Vastutustundetud, hooletusse jätmine.
- Ema autoriteedi õõnestamine.
- Enesekesksus.
- Manipuleerimine.
- Järevalve all korralik käitumine.

Vägivalla pealtnägemise mõju lastele

- Emotsionaalsed, arengulised ja käitumuslikud mõjud.
- Traumaatiline seotus (Stockholmi sündroom).

Laste väärkohtlemine

- 49% kasutab ka oma laste suhtes füüsilist vägivalda (vs. 7% mittevägivaldsetest).
- Ema ründamise käigus kogemata lastele tekitatud kahjustused
- Vaimne vägivald
- Seksuaalne vägivald

Vägivallatseja rollieeskujuna

- Ohvrid on süüdi.
- Vägivald on õigustatud oma tahte maksma-panemiseks ja konflikti lahendamiseks.
- Mehed peavad säilitama kotrolli, naised peavad alluma.
- Vägivallatseja ei pea oma tegude eest vastutama.
- Naised on nõrgad, ebakompetentsed, rumalad, või vägivaldsed.
- Ema mõju on poistele ohtlik
- Viha põhjustab vägivalda

Vägivallaohu hindamine

1. Varasem füüsiline vägivald laste suhtes
2. Varasemalt hoolimatu / vähene huvi.
3. Seksuaalne vägivald, piiride ületamine.
4. Füüsilise vägivalla määr partneri suhtes.
5. Vaimse julmuse määr partneri suhtes.
6. Ema ja laste suhete õõnestamine.
7. Sundimise ja manipuleeriva kontrolli määr.
8. Privilegeerituse, enesekeksuse ja isekuse määr.

Vägivallaohu hindamine

9. Suutatus nõustuda paarisuhte lõppemisega või aktsepteerida ekspartneri otsust alustada uut paarisuhet.
10. Meelemürkide tarvitamine.
11. Valmisolek laste röövimiseks.
12. Varem toimunud vägivalla eest mitte vastutuse võtmine.

Astmeline lähenemine külastuse puhul:

- Kohtumised järelevalve all, asutuses.
- Muudes kohtades.
- Sõprade-sugulaste järelevalve all toimuvad kohtumised.
- 2-4 tunnised järelvalveta kohtumised.
- Terve päev kestvad järelvalveta kohtumised.
- Ööpäeva kestvad järelvalveta kohtumised (enamasti mittesoovitavad)

Ööpäevaringsed külastused vaid siis kui:

- Lahutus oli 2 või enam aastat tagasi.
- Lapsed 10a või vanemad
- Hooldusõiguse ekspertide hinnang.
- On osalenud vähemalt 1a programmis.
- Lapsed ise soovivad seda.

Lastega seonduv peale lahutust

1. Füüsiline ja emotsionaalne turvatunne käesolevas elukeskkonnas.
2. Struktureeritus, piiride seadmine, etteaimatavus.
3. Tugev side mittevägivaldse vanemaga.
4. Laps ei pea tundma end vastutavana täiskasvanule hoolitsuse tagamise eest.
5. Tugev side laste vahel.
6. Kontakt vägivaldse lapsevanemaga.

Kuidas käitub vägivaldseja lastega peale lahutust

- Hooldusõiguse taotlemine
- Konkureerimine emaga
- Järjekindlusetus
- Laste teraapia takistamine
- Küllastuste kasutamine emale ligipääsemiseks
- Vägivaldseja käitumine järelvalveta kohtumisel
- Järelvalveta küllastuste mõju lastele
- Käitumine järelvalvega kohtumistel
- Elatisraha maksmine

Mis motiveerib vägivaldsejat taotlema hooldusõigust

- Moonutatud nägemus oma ohvrast
- Moonutatud nägemus iseendast
- Soov saavutada kontroll
- Kättemaksuhimu
- Soov tõestada oma süütust
- Nägemus vägivaldsete mõjudest naisele
- Soov saada majanduslikke või juriidilisi eeliseid
- Elatisraha maksmisest hoidumine

Vägivaldseja eelised hooldusõiguse küsimustes

- Lähisuhtevägivaldsete mõju perekonna toimimisele
- Võime panna lapsi manipuleerimise või hirmutamise teel andma sobivaid ütlusi
- Majanduslik eelis
- Psühholoogilised testid ja hinnangud
- Ekspertide puudulikud teadmised teemast
- "Sõbraliku" lapsevanema eelistamine
- Asjakohase väljaõppega advokaatide vähesus

Vägivallatseja taktikad hooldusõiguse saamiseks

- Mittevägivaldse imago loomine
- Uue partneri kasutamine eeskõnelejana
- Ema viha või usaldamatuse kasutamine tema väidete diskrediteerimiseks
- Ennastkaitsvad süüdiatsused
- Jätab mulje, et tema on koostöövalmis
- Manipuleerimine lepitamisel, vaidlustes
- Kohtuvaidlus kui väärkohtlemise vorm
- Teisest vanemast distantseerimise väide

Allikad:

Norra ATV koolitusmaterjalid (www.atv-stiftelsen.no)

Lundy Bancroft "Miks ta seda teeb?"

Lundy Bancroft, Jy G. Silverman
"Vägivallatseja lapsevanemana."

**TÄNAN KAASA MÕTLEMAS
JA TUNDMAS!**
